

Muang Trang in the Eyes of Edna Bruner Bulkley

Praphon Ruangnarong

M.A.(Thai Epigraphy), Associate Professor

E-mail: praphonr@hotmail.com

Abstract

Edna Bruner Bulkley, an American missionary, traveled to Siam in 1903, at nearly the end of the reign of King Rama V of Ratanakosin Period. She worked in Bangkok for three years and moved to work in Petchaburi for another two years. Then she and her family moved to work at Trang or Tab Tiang for 24 years (1908-1932). She recorded all kinds of impressions, stories, and events that she experienced in Trang during her stay and work there, which included local history, folklores, and anthropological and sociological aspects. They also included events and stories related to Tab Tiang hospital at that time, residency, minorities, traveling from Bangkok to Trang and Trang to Bangkok, problems concerning bandits, stories of honesty, pets and effects of wars. Edna Bruner and her family had strong bonds, love and pride for Siam, the country where she and her family lived and devoted their time for human beings. Her record, "Siam Was Our Home", is so valuable and informative that provides the reader with her experiences in Siam through her eyes, which took place more than one hundred years ago.

Keywords: belief, folklore, local history, minority, missionary

เมืองตรังในมุมมองของ เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลค์ลีย์

ประพนธ์ เรืองณรงค์*

ศศ.ม.(จารึกภาษาไทย), รองศาสตราจารย์,

E-mail: praphonr@hotmail.com

บทคัดย่อ

เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลค์ลีย์ มีชนชั้นหรืออเมริกัน เดินทางมาสู่ดินแดนสยามเมื่อปี 1903 ซึ่งตรงกับปลายสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เธอปฏิบัติงานที่กรุงเทพฯ เป็นเวลา 3 ปี และที่เพชรบุรี 2 ปี หลังจากนั้น เธอและครอบครัวเดินทางไปปฏิบัติงานที่เมืองตรังหรือทับเที่ยงนานถึง 24 ปี (ค.ศ.1908-1932) เธอบันทึกถึงความประทับใจที่พบเห็นในเมืองตรังไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คติชนวิทยา มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา โดยเล่าถึงโรงพยาบาลทับเที่ยง ถิ่นที่พักอาศัย ชนกลุ่มน้อย การเดินทางจากกรุงเทพฯ-ตรัง, ตรัง-กรุงเทพฯ ปัญหาโจรผู้ร้าย ความเชื่อ สัตว์เลี้ยง และผลของสงคราม เอ็ดน่า บรูเนอร์ และครอบครัว มีความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจต่อแดนสยามที่เธอและครอบครัวมาอยู่อาศัย และมาปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เธอบันทึก “สยามคือบ้านของเรา” ซึ่งมีคุณค่า และมีสาระอย่างยิ่ง ทำให้ผู้อ่านได้ทราบประสบการณ์ในมุมมองของเธอเกี่ยวกับสยามยุคหนึ่งร้อยกว่าปีมาแล้ว

คำสำคัญ: ความเชื่อ, คติชนวิทยา, ชนกลุ่มน้อย, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, มีชนชั้น

*อดีตอาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัจจุบัน นักเขียนอิสระ, กรรมการวิชาการราชบัณฑิตยสถาน จัดทำพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้

บทนำ

เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลคัลลี (2426-2505) เธอเป็นมิชชันนารีชาวอเมริกัน และเป็นผู้หญิงเก่ง กล้าหาญ ขณะนั้น อายุเพียง 20 ปี ตัดสินใจโดยสารเรือ เอส.เอส. โคเรีย ข้ามน้ำข้ามทะเลจากสหรัฐอเมริกาเข้าสู่ประเทศสยาม ตรงกับ พ.ศ.2446 ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นเธอเริ่มเป็นครูที่โรงเรียนมิชชันนารี คือโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง (โรงเรียนอยู่ข้างวังหลัง) ครูใหญ่ชื่อ มิสเอ็ดน่า เอสโคล ซึ่งเรามักเรียกโรงเรียนนี้ว่า “โรงเรียนหม่อมโคล” ปัจจุบันโรงเรียนที่สืบทอดต่อจากโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง คือโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย

เอ็ดน่า บรูเนอร์ ปฏิบัติหน้าที่ที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลังเป็นเวลา 3 ปี ต่อมาย้ายไปอยู่ที่หน่วยมิชชันนารีเพชรบุรี เป็นเวลานานอีก 2 ปี ที่เพชรบุรีนี้เอง เธอได้พบรักกับนายแพทย์หนุ่มวัย 27 ปี ชื่อลูเซียส คอนสแตนท์ บัลคัลลี (2420-2492) ชาวตรังมักเรียกนายแพทย์ผู้นี้ว่า “หม่อมบัคลีหรือหม่อมบัคเล” ช่วงนั้นเอ็ดน่า บรูเนอร์ อยู่ในวัยเบญจเพส เข้าพิธีแต่งงานที่เมืองแห่งความหวานของตาลโตนดนั่นเอง

ต่อมาเอ็ดน่า บรูเนอร์ และนายแพทย์บัคัลลีเดินทางมาประจำอยู่ที่โรงพยาบาลทับเที่ยง เมืองตรังในช่วงปี 2451-2475 นับเป็นเวลาถึง 24 ปี ที่ใช้ชีวิตในเมืองตรัง เธอมีบุตรธิดารวม 7 คน เอ็ดน่า บรูเนอร์ มีความรักแผ่นดินสยามอย่างยิ่ง ได้บันทึกประสบการณ์ที่พบเห็นตลอดเวลาที่อยู่ดินแดนนี้อย่างละเอียด และตั้งชื่อว่า “สยาม คือ บ้านของฉัน” ต่อมาได้รวมกับข้อเขียนของบุตร

นายแพทย์ลูเซียส คอนสแตนท์ บัลคัลลี ปีพ.ศ.2447 อายุ 27 ปี

เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลคัลลี (ผู้เขียน)

ธิดาบางคน และเปลี่ยนชื่อหนังสือว่า “สยามคือบ้านของเรา” ปกหนังสือบอกไว้ว่า เอ็ดน่า บรูเนอร์ บัลคัลลี เขียนแม่รี บัลคัลลี สแตนตัน (ธิดาคคนที่ 6) เรียบเรียง “เด็กวิเศษรุ่น 100” แปล หน้าถัดมา บอกเจ้าของผู้จัดพิมพ์คือ “คณะบุคคลวิวัฒนา รุ่น 100” พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2550

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนวนการแปลเป็นภาษาไทย แสดงถึงผู้แปลมีความรู้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษอย่างดียิ่ง การแปลไม่มีกลิ่นนมเนย ได้บรรยากาศความเป็นไทย การใช้ภาษาถูกต้อง น่าอ่าน และน่าติดตาม

บทความนี้นำเสนอเฉพาะเกี่ยวกับเมืองตรังหรือทับเที่ยง โดยตั้งประเด็นจากเนื้อหาเรื่องเล่าออกเป็น 1.งานบริการ 2.ถิ่นที่พักอาศัย 3.ชนกลุ่มน้อย 4.การเดินทาง 5.ปัญหาสำคัญ 6.ความเชื่อ 7.สัตว์เลื้อย 8.ผลของสงคราม เรื่องเล่าเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ นอกจากได้รับความเพลิดเพลินแล้ว ยังได้ความรู้หลายด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คติชนวิทยา มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา ล้วนน่าสนใจและน่าอ่าน

1. งานบริการ

งานบริการของเอ็ดน่า บรูเนอร์ และนายแพทย์

บัลคลีย์ รวมทั้งนายแพทย์มิชชันนารีท่านอื่นได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ นอกจากงานเผยแผ่ศาสนาคริสต์แล้ว งานบริการด้านการรักษา พยาบาลเป็นที่ยอมรับของชาวตัง และชาวจังหวัดใกล้เคียง

โรงพยาบาลทับเที่ยง จุดเริ่มต้นการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่เมืองตัง ของคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียน โดยนายแพทย์ จี.พี.ดันแลป (Dr.G.P. Dunlaps) เป็นผู้นำ และเดินทางมาถึงเมืองตังตั้งแต่ปี 2448 ต่อมาพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต และผู้ว่าการเมืองตัง (ปลายสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) มีนโยบายจัดตั้งโรงพยาบาล “ทับเที่ยง” โดยให้นายแพทย์คณะมิชชันนารีดำเนินการ ตั้งเอ็ดนา บรูเนอร์ บันทึกลงไว้ว่า

“หลังจากฉันกลับมาประเทศสยามได้ไม่นาน ท่านสมุหเทศาภิบาลมณฑล ผู้ปกครองจังหวัดใต้สุดทางชายฝั่งตะวันตก ได้ยื่นข้อเสนอมายังคณะมิชชันนารีว่า ท่านจะสร้างโรงพยาบาล และบ้านพักแพทย์ให้ หากทางมิชชันนารีของเราบริหารจัดการด้านการรักษา และจัดบุคลากรมาประจำ ท่านอยากให้เราไปตั้งหน่วยมิชชันนารีในพื้นที่แสนโดดเดี่ยวนั้น เพราะความโดดเดี่ยวนี้เอง พวกข้าราชการที่ไปประจำอยู่ที่นั่นจะได้รับเบี้ยกนดาร์เพิ่มขึ้นจากเงินเดือนเพื่อเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว เราสามารถไปสร้างโบสถ์ (สมัยนั้นเรียก โรงสวด) และทำงานเผยแผ่ศาสนาได้ด้วย ที่ประชุมจึงเลือกทับเที่ยง หมู่บ้านเล็กๆ ในจังหวัดตัง ซึ่งอยู่บริเวณกึ่งกลางคาบสมุทรมลายู ครอบคลุมดินแดนกับนายแพทย์บัลคลีย์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้บุกเบิกตามโครงการนี้”

การก่อสร้างโรงพยาบาลทับเที่ยงนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ได้มอบเงินจำนวน 3,000 ดอลลาร์ สมทบทุนก่อสร้าง เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเมืองตัง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินสร้างห้องผ่าตัด ตั้งปรากฏข้อความจารึกในแผ่นป้ายที่หน้าห้องผ่าตัดในโรงพยาบาลทับเที่ยง “พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน 5,000 บาท ให้ในการสร้างห้องผ่าตัด แก่โรงพยาบาลนี้”

ยุคนั้น เมืองตังยังไม่มีโรงพยาบาลของรัฐบาล หรือโรงพยาบาลประจำจังหวัดดังสมัยนี้มีเพียง “สุศาลา” หลังเล็กๆ เท่านั้น เมื่อจัดตั้งโรงพยาบาลทับเที่ยงบนที่ดินเคยเป็นไร่พริกไทยที่ปล่อยให้ร้าง นับว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า โรงพยาบาลทับเที่ยงเป็นที่รู้จักและยอมรับในความสามารถของนายแพทย์มิชชันนารี และอุปกรณ์การรักษาที่ทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าคุณเทศาศ หรือพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ใช้บริการรักษากับนายแพทย์บัลคลีย์อยู่เสมอ ดังบันทึกของเอ็ดนา บรูเนอร์ ตอนหนึ่ง ดังนี้

“สำหรับในครั้งนี้ ผู้ที่มาร้องเรียนเป็นนักการคนหนึ่งที่มาขอร้องให้หมอรีบไปดูอาการของท่านสมุหเทศาภิบาลมณฑล ซึ่งเพิ่งเดินทางมาถึงโดยรถยนต์ พร้อมกับหลานชายผู้มีตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดตัง ท่านสมุหเทศาภิบาลมีอาการของอหิวาตกโรค”

คอน (นายแพทย์บัลคลีย์) เฝ้าอยู่ที่ข้างเตียงคนไข้ตลอดเวลา จนกระทั่งฟื้นชีวิตอันตราย”

2. ถิ่นที่พักอาศัย

เมืองตัง-ทับเที่ยง ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของผู้บันทึกหรือเอ็ดนา บรูเนอร์ เธอเล่าถึงประสบการณ์ในท้องถิ่นนี้เสมือนเป็นชาวตังโดยแท้

2.1 ทับเที่ยง

จากบันทึกเกี่ยวกับโรงพยาบาลทับเที่ยงข้างต้นนี้ เอ็ดนา บรูเนอร์ ได้เล่าถึงทับเที่ยง เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ของเมืองตัง ช่วงนั้นเป็นปลายรัชกาลที่ 5 ตัวเมืองตังตั้งอยู่ที่กันตังริมแม่น้ำตัง และชายทะเลอันดามัน ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ย้ายตัวเมืองมาตั้งที่ทับเที่ยงตั้งแต่

พ.ศ.2458 จนถึงทุกวันนี้

เอ็ดน่า บรูเนอร์ พูดถึงความหมายของทับเที่ยงไว้ว่า

“ในหมู่บ้านที่เรียกกันสมัยนั้นว่าทับเที่ยง ซึ่งแปลว่าพักผ่อนในตอนเที่ยงวัน แต่กระนั้นชื่อนี้ก็ไม่ได้มีความหมายไปในทางเกียจคร้านแต่อย่างใด”

เอ็ดน่า บรูเนอร์ ให้ความหมายคำว่า “ทับเที่ยง” ไว้ตามที่เธอรับข้อมูลมา แต่บางท่านบอกว่าชื่อนี้มาจากทัพเมืองนครศรีธรรมราช เดินทางมาถึงตรังตอนเที่ยงวันเพื่อต่อสู้กับทัพมุสลิมไทรบุรี และโจรสลัดที่หวังจะยึดเมืองตรัง (ยุคเมืองตรังตั้งเมืองที่ควนธานี) จึงเรียกท้องถิ่นว่า ทับเที่ยง ต่อมากลายเป็นทับเที่ยง ซึ่งยังสรุปความหมายแน่นอนไม่ได้เช่นกัน

เอ็ดน่า บรูเนอร์ พูดถึงพืชผลทางการเกษตรในท้องถิ่นสมัยนั้นว่า

“พริกไทยของจังหวัดตรังเคยเป็นสินค้าที่ทำให้ภูมิภาคนี้เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก แต่เมื่อตลาดซบเซาลงเกษตรกรก็ปล่อยให้พืชผลแห้งตายไปอย่างน่าเสียดาย ท่านสมุหเทศาภิบาลมณฑลผู้ดูแลหกจังหวัดภาคใต้ได้ยกที่ดินแปลงหนึ่งซึ่งเป็นไร่พริกไทยที่ถูกทิ้งร้างให้แก่คณะมิชชันนารีเพรสไบทีเรียนของเรา อาคารโรงพยาบาลและบ้านพักหลังเล็กๆ หนึ่งหลัง สำหรับแพทย์ที่เป็นหนุ่มโมสโต เพิ่งจะสร้างเสร็จก่อนที่ฉันจะมาถึงเพียงห้าเดือนเท่านั้น”

ต่อมาเพื่อแก้ปัญหาเรื่องพืชผลดังกล่าว พระยารัษฎานุประดิษฐ์ หรือชาวตรังเรียก “เจ้าคุณเทศา” ได้นำยางพาราจากหัวเมืองมลายู มาเผยแพร่ที่กันตัง (ยุคตั้งตัวเมืองตรัง) ตั้งแต่ พ.ศ.2442 (ก่อนเอ็ดน่า บรูเนอร์ จะมาเมืองตรัง 5 ปี) เจ้าคุณเทศาฯ จึงได้รับสมญานามว่า “บิดาแห่งยางพาราเมืองไทย” ซึ่งเป็นผู้ทำให้ประเทศชาติและประชาชนมีรายได้มาจนทุกวันนี้

เอ็ดน่า บรูเนอร์ มีความชื่นชมในความสามารถของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ไว้ว่า

“ความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าว ยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดจนมาจนถึงทุกวันนี้ โดยไม่มีใครอาจปฏิเสธได้เลยว่า ไม่ใช่เป็นเพราะคุณงามความดีของท่านสมุหเทศาภิบาลมณฑล ท่านเป็นคนจีน มีความคิดก้าวหน้า และรักความมีระเบียบเรียบร้อยในชีวิตจิตใจ เรียกได้ว่าเป็นบุรุษผู้มีวิสัยทัศน์ และใฝ่หาความเจริญโดยแท้ ท่านสร้างฐานะขึ้นมาได้ด้วยตนเอง แม้จะอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้เลย แต่ท่านเป็นผู้มีความสามารถเป็นเลิศในการจดจำใบหน้าคน ข้อมูล และตัวเลขต่างๆ รัฐบาลสยามได้แต่งตั้งท่านให้เป็นพระยารัษฎาฯ และไม่เคยพยายามเข้ามาแก้ก่าวกายหรือแทรกแซงกิจการใดๆ ในอาณาจักรเล็กๆ ของท่านเลย ตลอดระยะเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่”

จากข้อความข้างต้นที่ว่าพระยารัษฎาฯ อ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ ความจริงเขียนได้อย่างเดียวคือเซ็นชื่อ แต่ท่านมีความสามารถพูดได้ถึง 9 ภาษา คือ ไทย อังกฤษ มลายู ฮินดูสตานี และภาษาจีนต่างๆ อีก 5 ภาษา นอกจากนี้ ยังบอกข้อความให้เลขานุการและเสมียนเขียนตามที่ท่านต้องการ เช่น เขียนตำราการเกษตร แนะนำชาวบ้าน เป็นต้น

ผู้บันทึกยังเล่าถึงชาวจีนเดินทางมาอยู่ที่ทับเที่ยง

“ตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา ชาวจีนหลายต่อหลายรุ่นก็ได้เข้ามาลงหลักปักฐานอยู่ในดินแดนนี้ ทั้งยังได้มาสร้างความมั่งคั่งอีกด้วย พวกเขาทำไร่พริกไทย และสวนจันทน์เทศ โดยมีการจัดการดูแลผลผลิตอย่างดีเยี่ยม ทำสวนมะพร้าว และต่อมาทำสวนยางพาราเพื่อขายเป็นสินค้าออก นอกจากนี้พวกเขายังทำการเลี้ยงหมูจนเนื้อหมูของที่นี่ได้ชื่อว่าเป็นเนื้อหมูที่ดีที่สุดที่ดินแดนตะวันออกไกล โดยการให้อาหารที่ต้มสุกจนนุ่มเหลว และอาบน้ำให้มันทุกวัน คนเลี้ยงหมูจะเอาใจใส่จัดหาที่อยู่กิน ยิ่งกว่าลูกหลานของตนเองเสียด้วยซ้ำ พวกคนจีนเหล่านี้จะอาศัยในที่ดินขนาดใหญ่ที่กระจัดกระจายตัวกันอยู่

ทั่วไป บ้านของพวกเขาจะมีรูปทรงเหมือนโรงนา พื้นเป็นดินอัดแน่น และก่อสร้างไว้อย่างแข็งแรง เพื่อป้องกันขโมย”

ปัจจุบันตรังกลายเป็นเมืองแห่งยางพารา วันใดยางแผ่นราคาสูง วันนั้นชาวตรังย่อมมีหน้าตาเบิกบาน ส่วนการเลี้ยงหมูของชาวจีนที่ทับเที่ยง ซึ่งเอ็ดนา บรูเนอร์ พูดถึงนั้น ปัจจุบันเขาก็ยังเลี้ยงกันอยู่ มีทั้งเลี้ยงพันธุ์ตัวเล็กหลังแอน่ ท้องเกือบลากดิน เรียก “หมูขี้พรี” ที่มีชื่อเสียงคือ “หมูย่างเมืองตรัง” เกิดจากกรรมวิธีของชาวจีนทับเที่ยงเช่นกัน ซึ่งเดิมใช้หมูขี้พรีทำหมูย่าง

2.2 ตรังเป็นจังหวัดสวยที่สุดในสยาม

เอ็ดนา บรูเนอร์ รักเมืองตรังอย่างยิ่ง ถึงกับเรียกว่า “บ้านของฉัน” ดังเธอเล่าเมืองตรังเชิงภูมิศาสตร์ไว้ว่า

“หากใครอยากจะลองนึกภาพไปพร้อมๆ กับฉันล่ะก็ ถ้ามองลงมาจากท้องฟ้า ณ บริเวณใจกลางคาบสมุทรแล้วหันหน้าไปทางทิศเหนือ จะเห็นอ่าวสยามที่มีน้ำทะเลสีน้ำเงินอยู่ทางด้านขวา ส่วนทางซ้ายจะเห็นทะเลอันดามันมีสีน้ำเงินเข้มจัดยิ่งกว่า ซึ่งถัดลงไปจากนี้อีกไม่ไกลนักก็จะเห็นช่องแคบมะละกา ทะเลด้านซ้ายนี้จะมีเกาะเล็กเกาะน้อยเห็นเป็นจุดๆ สีเขียวขลิบเงินและแต่่มอยุ่ในร้อยเกาะ หลายเกาะมีลักษณะเป็นเหลี่ยมเว้าๆ แหว่งๆ และไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เลย มีแต่พวกนกที่รังของมันใช้รับประทานได้ และถือเป็นสิ่งมีค่ามากสำหรับชาวตะวันออกไกล ท้องทะเลบริเวณนี้ลึกมากจนเรือใหญ่สามารถแล่นเข้าไปได้ ไกลๆ หลายเกาะมีรูปทรงน่าอัศจรรย์ เช่น มีเกาะหนึ่งหน้าตาเหมือนกาน้ำชา ส่วนเกาะอื่นๆ มีชนเผ่าชาวเลร่ร้อนเหมือนพวกยิปซีจับจองอยู่ หลายๆ เกาะที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาหน่อยก็จะมีหมู่บ้าน และอ่าวจอดเรือด้วย

ตรงกลางระหว่างทะเลทั้งสองนี้เอง คือสถานที่ฉันเรียกได้เต็มปากกว่าเป็น “บ้าน” ของฉัน ซึ่งฉันได้เที่ยวไปสำรวจพื้นที่ต่างๆ ในรัศมีสี่สิบลีโดยรอบ จนทะเลถูประปรายมาแล้วตลอดช่วงเวลายุี่สิบปี ในความคิดของฉันตรังเป็นจังหวัดสวยที่สุดในสยาม ธรรมชาติ

ที่นี่มีทั้งพื้นดินสีแดง เนินเขา ลำธาร ทะเลสาบ แม่น้ำ และน้ำตก ซึ่งในช่วงเวลาต่อมา ทางกรได้ดำเนินแผนการพัฒนาอันชาญฉลาด โดยการตัดถนนอย่างทั่วถึง ทำให้ผู้คนสามารถเข้าไปยังสถานที่เหล่านี้ได้ง่ายยิ่งขึ้น”

นายแพทย์บัลคีย์และครอบครัวเดินทางไปเที่ยวเกาะต่างๆ ในน่านน้ำเมืองตรัง ไม่ว่าจะเป็นเกาะลิบง เกาะมุก ข้ามไปเกาะลันตาเขตกระบี่ แล้วกลับมาที่เกาะมุก เกาะเคียม และชมบ่อน้ำร้อนริมฝั่งแม่น้ำตรัง

3. ชนกลุ่มน้อย

ผู้บันทึกให้ความสนใจชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ริมทะเล คือชาวน้ำหรือชาวเล และอีกกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ตามป่าเขา คือเงาะเซม้ง

ชาวน้ำ – เงาะเซม้ง

เอ็ดนา บรูเนอร์ บันทึกเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกาะต่างๆ ณ น่านน้ำเมืองตรัง เขตทะเลอันดามันไว้อย่างน่าสนใจ เช่นที่เกาะมุกเธอเล่าว่า

“คืนวันนั้นเราเดินทางไปที่เกาะมุก ซึ่งมีขนาดพอๆ กับเกาะลิบง บนเกาะนี้มีหมู่บ้านของกลุ่มคนที่เรียกว่า “ชาวน้ำ” ซึ่งแปลว่าคนที่อยู่กับน้ำ เพราะพวกเขาใช้ชีวิตอยู่กับน้ำจริงๆ บางครั้งเราก็เรียกพวกเขาว่า “ชาวยิปซีน้ำ” เพราะเดิมพวกเขาเคยเป็นพวกเร่ร่อนอยู่ในทะเลมาก่อน บัดนี้วิถีชีวิตของพวกเขาเริ่มมีอารยธรรมแบบคนเมืองมากขึ้น คนพวกนี้ไม่ใช่ชาวยุโรปและไม่ใช่ชาวมาเลย์ด้วย แม้ว่าภาษาที่ใช้จะใกล้เคียง หรืออย่างน้อยก็มีความคล้ายคลึงกับภาษามลายูอยู่บ้าง พวกเขาอาศัยอยู่ในกระท่อมหลังเล็กๆ บนพื้นดิน”

พวกชาวน้ำหรือชาวเล ภาษามลายูว่า ออริงลาอู้ต (Orang Laut) มีพฤติกรรมหลายอย่างที่ไม่เหมือนใคร เอ็ดนา บรูเนอร์ ตั้งข้อสังเกต เช่น วิธีการจับปลาแบบดั้งเดิมของเขาโดยใช้ฉมวกแทงปลาก่อนที่จะรู้จักใช้แห

หรืออวน เกี่ยวกับความเชื่อนั้นก็บูชาภูตผีปีศาจ รวมทั้งเจ้าเกาะเจ้าทะเล

ผู้บันทึกยังเล่าถึงเงาะเซม้งที่เมืองตรัง ซึ่งมักเดินทางลงมาจากภูเขา หรือออกจากป่ามาที่หมู่บ้านหรือตลาดทับเที่ยง เพื่อขอเสียบยงข้าวสาร อาหารแห้ง และเสื้อผ้า เธอเล่าไว้ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อเราขั้รถมาจอดที่ได้ชายคาบ้านในช่วงดึกคืนวันนั้น เราพบว่าที่ห้องรับแขกชั้นล่างมีเซม้งชายและหญิงสิบคนกำลังนั่งล้อมวงรับประทานข้าว และแกงเผ็ดกันอยู่อย่างเงียบสงบภายใต้แสงจากตะเกียงน้ำมันก๊าดเพียงอันเดียว พ่อครัว บอย และอามา ได้เตรียมการต้อนรับแขกของเราไว้แบบไม่คาดฝัน โดยการนำเสนอสสิ่งแปลกพิสดารที่สุดให้เราชม เป็นภาพที่เราทั้งสามคงไม่มีวันลืมเลย ภาพของศีรษะหยิกหยองที่หันมาหาเราพร้อมๆ กัน นัยน์ตาสีขุ่นจ้องมองมาขณะที่เราลงจากรถ และเมื่อเดินเข้าไปในห้องเราก็ได้เห็นภาพคนเล็กๆ ต่างๆ เหล่านั้นนั่งพับเพียบกันอยู่กับพื้น”

เธอยังเล่าถึงคณะเด็กเงาะป่า บ้านตะโหมด เมืองพัทลุง ซึ่งมีบุญวาสนาได้เข้าไปอยู่ในพระราชวังในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่เอ็ดน่า บรูเนอร์ อยู่ที่เมืองตรังคณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ เธอเล่าเรื่องเด็กเงาะป่าไว้ ดังนี้

“เมื่อครั้งอยู่ที่วังหลัง ฉันเคยมีโอกาสดำไปร่วมงานออกร้านที่วัดเบญจมบพิตร ซึ่งเป็นวัดที่สร้างด้วยหินอ่อนงดงามมาก เป็นงานเฉลิมฉลองที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ กินเวลานานถึงหนึ่งสัปดาห์เลยทีเดียว พระเจ้าอยู่หัวจุฬาลงกรณ์เสด็จพระราชดำเนินในงานนี้ด้วย ฉันได้เห็นเด็กชายตัวเล็กๆ เผ่านิกริโตคนหนึ่งแต่งกายด้วยเสื้อโค้ตสักหลาดสีแดงสดใสประดับกระดุมทองเหลืองวาววับตามเสด็จพระองค์ท่านมา โดยนั่งตัวตรงยึดคอกอย่างภาคภูมิใจอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระเจ้าอยู่หัวในรถม้าพระที่นั่ง”

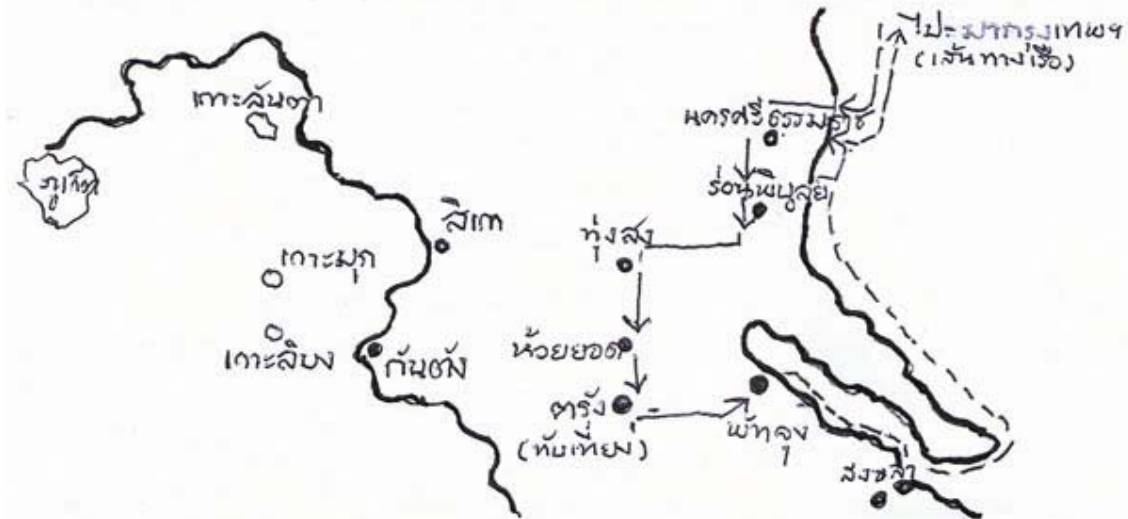
เงาะเซม้งที่เอ็ดน่า บรูเนอร์ กล่าวถึงคือลูกหลานเงาะยุคหนึ่ง ปัจจุบันยังมีอยู่ตามเทือกเขาตรัง-พัทลุงหรือเทือกเขาตรัง-สตูล แต่สภาพชีวิตได้เปลี่ยนแปลงเป็นคนเมืองสมัยใหม่ พูดถึงการเรียกเงาะนั้น มักเรียกต่างกัน บางถิ่นเรียกเซม้ง บางถิ่นเรียกซาไก ทั้งเซม้งและซาไกเป็นคำมลายูเก่าแก่ มีความหมายเชิงดูถูกว่าเป็นไพร่ป่าเถื่อน หรือเป็นค่างเป็นลิง มาเลเซียให้เรียกออรังอัสนี หมายถึง คนพื้นเมืองหรือคนดั้งเดิม

4. การเดินทาง

สมัยนั้นการเดินทางจากกรุงเทพฯ-ตรัง หรือตรัง-กรุงเทพฯ ยังไม่มีทางหลวงหรือถนนหนทางอย่างปัจจุบันส่วนใหญ่อาศัยเรือกลไฟแล่นเรียบริมฝั่งทะเล และต่อด้วยการเดินทางบกโดยเดินเท้าหรืออาศัยเกวียน ต่อมาพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้พยายามตัดถนนในตัวเมืองตรังและขอขยายเส้นทางรถไฟจากสถานีทุ่งสงไปสู่ปลายทางที่สถานีกันตังโดยผ่านสถานีตรัง

เอ็ดน่า บรูเนอร์เล่าถึงการเดินทางจากกรุงเทพฯ-ตรัง ไว้ดังนี้

“การเดินทางจากกรุงเทพฯ มาตรังครั้งแรกหลังจากการแต่งงานของเราที่จริงแล้วก็เริ่มบทเริ่มต้นของการเตรียมฉันให้พร้อม สำหรับความยากลำบากที่จะตามมา ก่อนหน้านี้คอน (นายแพทย์ลูเชียส คอนสแตนท์ บัลคีย์) เคยเดินทางลงมาตรังหลายครั้งแล้วโดยใช้เส้นทาง และวิธีการต่างๆ กัน เช่น เดินเท้าข้ามคาบสมุทรมุขีจักรยาน และขี่ช้างรวมทั้งเดินทางผ่านช่องเขาทางด้านทิศเหนือจากนครศรีธรรมราชลงมา สำหรับครั้งนี้ซึ่งเป็นการเดินทางมาตรังเป็นครั้งแรกของฉัน เราลงเรือกลไฟของบริษัทอีสต์ เอเชียติก สตีมชิพ มาที่สงขลา แล้วจึงต่อเรือเล็กเพื่อข้ามทะเลสาบสงขลามาชขึ้นฝั่งที่พัทลุง จากนั้นเดินเท้ากันอีกเป็นเวลาสามวันผ่านช่องเขาด้านทิศใต้มุ่งหน้ามาทางทิศตะวันตกประมาณห้าสิบลีล์”

การเดินทางจากตรังไปกรุงเทพฯ เอ็ดนา บรูเนอร์ เล่าว่าเธอและครอบครัวอาศัยรถม้าและเกวียนเทียมวัว บรรทุกสัมภาระ ผ่านป่าเขาจนเข้าเขตพัทลุง จากพัทลุง ลงเรือข้ามทะเลสาบนานถึง 12 ชั่วโมงถึงสงขลา จากนั้น แล่นเรือเลียบชายฝั่งไปเยี่ยมเพื่อนที่นครศรีธรรมราช แล้วลงเรือรถไฟเดินทางต่ออีก 4 วันจนกระทั่งถึง กรุงเทพฯ

ตอนขากลับตรัง เอ็ดนา บรูเนอร์เล่าว่า

“ฉันยืนย่นหัวเด็ดตีนขาดว่าจะไม่ยอมกลับทางเก่าไปเจอกับคลองที่แสนน่าเบื่อพวกนั้นอีกแล้ว ในที่สุดเราก็ตัดสินใจจะกลับไปนครฯ โดยเรือรถไฟ แวะพักที่นั่นสักสองสามวันแล้วลงใต้ไปทางร่อนพิบูลย์ ตัดข้ามช่องเขาทางทิศเหนือไปทางตะวันตกจนถึง ทุ่งสง แล้วค่อยลงใต้มาทางแม่น้ำสู่ทับเที่ยง ด้วยวิธีนี้ เส้นทางขาไปและขากลับของเราก็จะมีโอกาสได้เห็น ช่องเขาทางทิศเหนืออีกด้วย”

5. ปัญหาสำคัญ

ปัญหาสำคัญของเมืองตรังช่วงนั้น เอ็ดนา บรูเนอร์ เล่าว่าเป็นปัญหาความปลอดภัยในท้องถิ่น เนื่องจากโจรผู้ร้ายก่อความเดือดร้อนอยู่เสมอ

โจรเมืองตรัง

ครอบครัวนายแพทย์ บัลคีลีย์มาอยู่เมืองตรังในช่วงแรกๆ ซึ่งเป็นปลายสมัยรัชกาลที่ 5 บ้านเมืองตรังรวมทั้ง พัทลุง และนครศรีธรรมราชชุกชุมด้วยโจรผู้ร้าย มีก๊กโจรหรือชุมโจรที่มีชื่อเสียง เช่น เสือรุ่งดอนทราย เสือดำหัวแพรที่พัทลุง และเสือสังข์ที่เมืองตรัง ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งให้พระยาอภัยภูถศกศิริรักษา ผู้ว่าการเมืองกระบี่มีความสามารถในการบริหารบ้านเมือง ให้มาเป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ผู้ว่าการเมืองตรัง ในวัย 33 ปี ปรากฏว่าปัญหาโจรผู้ร้ายค่อยเบาบางลง

ในช่วงนั้นยังมีปัญหาเรื่องการพนัน ความยากจนดังที่เอ็ดนา บรูเนอร์เล่าว่า

“ปีนั้นผลผลิตข้าวตกต่ำ เนื่องจากฝนตกมากเกินไป ส่งผลให้ผู้คนจำนวนมากยากจนลง และหันไปเล่นการพนันกันทั้งผู้ชายผู้หญิงต่างหมดเนื้อหมดตัวจนแทบไม่เหลือแม้แต่เสื้อผ้าจะสวมใส่ ส่วนพวกที่สามารถเอาดีกับสวนยางได้ก็จะผลิตแผ่นยางดิบส่งออกไปขายที่ปิ้งในราคางาม ช่วงนั้นพวกโจรผู้ร้ายจะออกปล้นกันไม่เว้นแต่ละคืนทีเดียว คำที่ทนายประจำวันในหมู่เพื่อนฝูงที่เจอจะเจอกันตามท้องถนน

จะมีประโยคเดียวคือ “เมื่อคืนนี้โจรเข้าปล้นบ้านไหน?” เธอได้เล่าถึงโจรเมืองตรังไว้ว่า “ในช่วงปีแรกที่เราย้ายเข้ามาอยู่ที่ทับเที่ยงนี้ บ้านเมืองยังอยู่ในสภาพที่เรียกว่าไม่มีชื่อไม่มีแปเอาเสียเลย เพราะเหตุนี้รัฐบาลสยามจึงต้องประสบปัญหาอย่างมากในการพยายามเข้ามาจัดระเบียบการปกครองให้เข้าที่เข้าทาง รัฐต้องใช้เบี้ยกันดารเป็นสิ่งจูงใจให้พวกข้าราชการยอมย้ายมาประจำอยู่ที่นี้ โดยที่ข้าราชการเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องยอมรับตำแหน่งในเมืองที่โดดเดี่ยวห่างไกลเช่นนี้ก็ได้ เนื่องจากการเดินทางที่แสนลำบากยากเย็น มีหน้าซำ ผู้คนที่มาร่วมทั้งภาษาถิ่นก็แตกต่างจากทางภาคกลางโดยสิ้นเชิงอีกด้วย สำหรับชาวสยามในกรุงเทพฯ แล้ว การมาที่นี้เหมือนกับการเดินทางไปต่างประเทศเลยทีเดียว

แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น เหตุผลหลักที่ทำให้ผู้คนไม่อยากมาปฏิบัติงานในพื้นที่แถบนี้ก็คือ ปัญหาโจรผู้ร้ายที่รวมตัวกันเป็นก๊ก และปฏิบัติกรอย่างรุนแรงจนเป็นที่โจษขานทั่วราชอาณาจักร บรรดาข้าหลวงหลายรายต่างก็ปฏิเสธที่จะเสี่ยงมารับตำแหน่งที่นี้”

ผู้บันทึกยังเล่าถึงพฤติกรรมของโจรที่ปฏิบัติการอย่างทารุณ...

“พอถึงวันดีคืนดี กลุ่มโจรที่แต่งกายด้วยชุดสีดำตั้งแต่หัวจรดเท้าก็จะยกพวกกันมาภายใต้แสงจันทร์หรือไม่ก็จะถือคบไฟมาด้วย พलगร้องตะโกนให้ทุกคนระวังตัว ในขณะที่เดียวกันก็นำไม้ไผ่ปลายแหลมนำกล้วมาปักขวางไว้ตามทางที่มุ่งสู่บ้านหลังนั้นทุกเส้นทาง จากนั้น พวกโจรก็จะลงมือปฏิบัติการอย่างเยือกเย็น โดยสอบถามคนในครอบครัวว่าเก็บของมีค่าไว้ที่ไหนบ้างแล้วเที่ยวรื้อค้นตามหลังคามุงจาก และตามเสาไม้ไผ่เพื่อหาเงินทองและเพชรนิลจินดาที่เจ้าของบ้านซ่อนเอาไว้ ถ้าหากการค้นหาไม่ได้ของตามที่หวัง ก็จะมีการใช้มีดจี้เหยื่อให้บอกที่ซ่อน และบ่อยครั้งถ้าสมาชิกในบ้านคนใดขัดขืน เขาคอนนั้นจะถูกปิดปากให้เงียบเสียงไปตลอดกาลเสียเลย ส่วนคนที่ได้รับบาดเจ็บจากคม

ดาบหรือคมมีดนั้นก็มักจะถูกนำมาส่งที่โรงพยาบาลของเราเอง”

เอ็ดน่า บรูเนอร์ยังเล่าตอนท้ายว่า หัวหน้าโจรเมืองตรัง (คาดว่าคือเสือสังข์) ถูกจับได้ ก่อนหน้านี้เขาเที่ยวคุยโอ้อวดว่าเขามีวิชาอยู่ยงคงกระพันไม่มีใครทำร้ายได้ แต่ในที่สุดกลับมาจากนวมเพราะผู้หญิง คือตำรวจได้เบาะแสว่ามีผู้หญิงสองคนกำลังทะเลาะกันเพราะหึงหวงโจรผู้นี้ ตำรวจจึงเข้าล้อมบ้านของผู้หญิงที่โจรมาอนค่าง เมื่อโจรติดกับดักตำรวจเขาจึงใช้มีดแทงเข้าที่หัวใจตนเองตาย ทางมาถึงกับประกาศให้หยุดราชการสามวัน และคนทั่วทั้งดินแดนแถบนี้ต่างแซ่ซ้องยินดีเป็นที่สุด

6. ความเชื่อ

เอ็ดน่า บรูเนอร์เล่าถึงความเชื่อต่างๆ ที่เขาพบเห็นในเมืองตรังครั้งนั้น เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับยาเสน่ห์ จันทรูปราคา ม้านั่งแห่งตำนาน และความเชื่อเกี่ยวกับบุงจาง

ผู้บันทึกเล่าถึงยาเสน่ห์นำไปสู่ความตาย ดังนี้

“ภรรยาหลวงนั้นจ่ายเงินจำนวนมากให้หมอคูเพื่อซื้อของขลังและยาเสน่ห์ที่จะทำให้สามีทั้งรักทั้งหลงแต่เธอเพียงผู้เดียว ฉันท (ผู้บันทึก) รู้สึกหดหู่ใจมากเมื่อได้รับฟังเรื่องราวที่มากด้วยลัทธิเพทุบายของบ้านหลังนี้ เมื่อสุขภาพบุรุษท่านนี้ล้มป่วย อาการอยู่ในขั้นสุดท้ายนั้น สถานการณ์ก็ยิ่งสับสนหนัก บุตรสาวของเขาเรียกให้คอน (นายแพทย์ บัลคีลีย์) ไปเฝ้าดูอาการของบิดายู่ตลอดทุกชั่วโมง คอนพยายามอย่างเต็มที่ที่จะช่วยชีวิตท่านไว้ แต่ก็แทบจะไม่มีหวัง เพราะบรรดาภรรยาแต่ละคนต่างก็มีหมอม หรือยาแผนโบราณที่ตนเองเชื่อถืออยู่ ซึ่งเมื่อนำมารักษา ร่วมกันแล้ว ก็ยิ่งให้สามีของพวกเขาถึงแก่ความตายเร็วขึ้น”

ความเชื่อถัดมาคือเรื่องจันทรูปราคา หรือราหูอมจันทร์ เอ็ดน่า บรูเนอร์เล่าว่า

“คืนนั้นเป็นคืนวันเพ็ญ และมีจันทร์ปราศาคาเต็มดวงพอดี ขณะที่กำลังชมจันทร์ปราศาคาอยู่ที่หาดทรายนั้น เราได้ยินเสียงจากหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไปดังแว่วมาอย่างต่อเนื่อง คนที่นั่นทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็กๆ ต่างพากันออกมาตีเกราะเคาะไม้ และจุดประทัดเพื่อขับไล่ยักษ์ที่มากลืนกินดวงจันทร์ พวกเขาจะต้องยืนตีปรืดากันเป็นล้นพันทีเดียว เมื่อเสียงอีกทีก็พวกเขาช่วยกันทำนี้ส่งผลให้ยักษ์คายดวงจันทร์ออกมาได้ในที่สุด”

ความเชื่อถัดมาเกี่ยวกับตำนานตัวหนึ่งในหมู่บ้านสร้างเป็นอนุสรณ์สถานพร้อมกับมีแท่นบูชาให้ผู้คนมาจุดธูปกราบไหว้ เอ็ดนา บรูเนอร์เล่าว่า

“ตำนานที่ว่านี้สร้างโดยพวกคนจีน และได้รับการบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเป็นปูชนียวัตถุที่ยังดูดีเหมือนเดิมมาตลอดหลายสิบปี”

มีเรื่องเล่ากันมาว่า ม้านั่งตัวนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในการลงนามหย่าศึกระหว่างชาวจีนสองตระกูลซึ่งมีเรื่องบาดหมาง และมาสู้รบกันที่ทางแยกแห่งนี้ ส่วนตำนานหนึ่งเล่าว่า มันเป็นสถานที่ที่ใช้ในการประนีประนอมข้อพิพาทอันรุนแรงระหว่างข้าหลวงนครศรีธรรมราชและข้าหลวงตรัง

ความเชื่อประการสุดท้ายเกี่ยวกับงูจงอาง เอ็ดนา บรูเนอร์เล่าถึงช่วงที่กำลังก่อสร้างโรงพยาบาล มีคนตีงูจงอางตายที่นั่น และชาวเมืองต่างก็ไม่แปลกใจเลยที่อีกสองสามวันต่อมา เกิดลมกรรโชกอย่างแรง พัดเอานั่งร้านทั้งหมดพังลงมา งูจงอางนี้ถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดกันว่าหากมีใครฆ่ามันตาย จะทำให้เกิดภัยพิบัติขึ้นได้

7. สัตว์เลี้ยง

ครอบครัวนายแพทย์บัลคลีย์ชอบเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นที่บ้านพักใกล้โรงพยาบาลจึงมีสัตว์เลี้ยงนานาชนิด เช่น นกเงือก นกกระเรียนเต็นรำ นกยูง ไก่ฟ้า นกขุนทอง

นก เสือปลา หมี่หมา ลูกเสือ ลิง ชะนี หมาพูดได้ดี ลูกแมว หมูสัง หรือหมูสัง (อีเห็น) และบั้งบั้ง (ครึ่งหมูครึ่งครึ่งพังพอน)

เอ็ดนา บรูเนอร์ได้เล่าถึงสัตว์ดังกล่าวแต่ละชนิดจากการสังเกตและความรู้ หรือประสบการณ์ไว้อย่างน่าฟัง เช่น

“นกเงือกตัวนั้นเป็นที่โปรดปรานของสมาชิกทุกคนในครอบครัวอยู่หลายเดือน ยกเว้นฉันกับพ่อครัวเท่านั้น บางครั้งมันจะบินโฉบเข้ามาทางหน้าต่างห้องครัวแล้วโฉบไป แต่งกว่า หรือถั่วฝักยาวไป...”

“ในช่วงหลายปีมานี้ เราจะได้เลี้ยงนกกระเรียนเต็นรำ นกยูง และไก่ฟ้าอีกอย่างละคู่ ไก่ฟ้าพวกนี้มีขนาดและลักษณะขนคล้ายนกยูง แต่สีจะออกไปทางน้ำตาลมากกว่าสีเขียวแกมฟ้า ครั้งหนึ่งเราได้นกขุนทองสองตัวมาเลี้ยงไว้ในกรงติดกัน ทั้งคู่มีขนเหมือนก่ามเหยี่สีดำสนิท ตัวหนึ่งมีหงอนและจะงอยปากสีเหลืองสด ส่วนอีกตัวหนึ่งมีหงอนสีฟ้าสีเดียวกับนกกระเต็น น่าเสียดายจริงๆ ที่ฉันไม่ประสบความสำเร็จในการสอนให้มันพูดเอาเสียเลย”

“ตลอดหลายปีที่อยู่ที่นี่เราได้เลี้ยงหมูสัง (ภาษามลายูว่า หมูซัง) ไว้หลายตัว สัตว์ชนิดนี้คล้ายกับชะมดหรืออาจจะเหมือนลูกผสมระหว่างโอพอสซัมกับพังพอน เรามักเลี้ยงมันเป็นคู่ และเรียกพวกมันว่าหมูซังกับพริสก็เสมอ ตอนที่มันยังเล็กมันเป็นสัตว์เลี้ยงที่น่ารักมากตัวยาวๆ ขาสั้น หางยาว และหน้าตาคล้ายสุนัขจึงจอกแต่มีหูเล็ก และจมูกเล็กๆ เหมือนเม็ดกระดุม นัยน์ตาของมันกลมดิก สีดำขลับราวกับลูกปัด และมีแววสอดรู้สอดเห็น บางตัวมีสีดำลายทางสีขาว บางตัวมีสีขาวกับหาง เท้า หู และจมูกเป็นสีควันไฟ เราเพลิดเพลินกับการเฝ้าดูมันวิ่งไปวิ่งมาบนเส้นลวดที่ขึงตึง หางยาวๆ ของมันแข็งแรงมาก และช่วยในการทรงตัวได้อย่างน่าทึ่ง”

ผู้บันทึกเล่าเรื่องเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงแต่ละชนิดได้อย่างละเอียดลออแสดงว่าเธอมีความรักและสนใจสัตว์

รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์นั้นๆ เป็น
อย่างดี

8. ผลของสงคราม

โรงพยาบาลทับเที่ยงยื่นหยัดบริการอยู่นานปี
จนกระทั่งพ.ศ.2475 เอ็ดน่า บรูเนอร์ เดินทางจากเมืองตรัง
ไปพักอยู่ในกรุงเทพฯ จนกระทั่ง พ.ศ.2477 เดินทางกลับ
สหรัฐอเมริกาบ้านเกิดของเธอ ช่วงนั้นเธออายุประมาณ
51 ปี ส่วนนายแพทย์บัลคีลีย์ยังคงทำงานอยู่ที่โรงพยาบาล
ทับเที่ยง จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา พ.ศ.
2484 เขาถูกทหารญี่ปุ่นจับเป็นเชลย หลังจากนั้นได้รับ
การปลดปล่อยเป็นอิสระภาพและเดินทางกลับสหรัฐ
อเมริกาในปี 2485

ตอนท้ายของ “สยามคือบ้านของเรา” มีเรื่องเล่า
จากแมรี บัลคีลีย์ สแตนตัน ลูกสาวของเอ็ดน่าบรูเนอร์
ได้เล่าถึงโรงพยาบาลทับเที่ยงไว้ว่า

“โรงพยาบาลของพ่อก็ยิ่งเหมือนเดิม อย่างที่ฉันจำได้
เช่นกัน แต่วันนี้ที่ถนนฝั่งตรงกันข้าม มีอาคาร
โรงพยาบาลอันใหญ่โตตั้งอยู่ เจ้าของคือนายเทียนฮั่ว
แซ่จิว ซึ่งเคยทำงานเป็นผู้ช่วยมือหนึ่งของพ่อมา
ตั้งแต่ยุคแรกๆ หลังจากที่ได้สั่งสมความรู้ ประสบการณ์
รวมทั้งวิธีการใช้ยา และเครื่องมือแพทย์มากกว่า
สามสิบปีแล้ว นายเทียนฮั่วได้ออกไปตั้งโรงพยาบาล
ของตัวเอง ภรรยาของเขาที่เรียกกันว่าคุณจิน เป็น
นางผดุงครรภ์ด้วย”

โรงพยาบาลของนายเทียนฮั่ว (ต่อมาเปลี่ยนชื่อ
และนามสกุลเป็น นายเทียนชัย เขาวนัชเวชช)
มีชื่อว่า “โรงพยาบาลตรังชาตะสงเคราะห์” หมายถึง
โรงพยาบาลที่ช่วยเหลือในการเกิด หรือการทำคลอด
ซึ่งชาวทับเที่ยงเดิมอาศัยหมอดำแหหรือแม่ทาน
ได้เปลี่ยนมานิยมการทำคลอดแบบแพทย์แผนปัจจุบัน
ซึ่งคุณจินนางผดุงครรภ์เป็นกำลังสำคัญ ชาวทับเที่ยง
มักเรียกโรงพยาบาลดังกล่าวว่า “โรงพยาบาลแม่จิน”
(ต่อมาคุณจินเปลี่ยนชื่อเป็นนางจินตนา เขาวนัชเวชช)

หลังจากหมดยุคนายแพทย์บัลคีลีย์ หรือหมอบัคเคิล
โรงพยาบาลทับเที่ยงก็ซบเซาจนกระทั่งหยุดกิจการ
โดโรธี บัลคีลีย์ บัคเนลล์ ลูกสาวคนที่สามของนายแพทย์
บัลคีลีย์เขียนไว้ในตอนท้าย “สยามคือบ้านของเรา” ว่า

“ตอนนั้น พ่อกับแม่แยกกันอยู่มาเป็นระยะเวลา
หนึ่งแล้ว พ่อไปพักอยู่กับแคเธอรีน (ลูกสาวคนแรก)
และครอบครัวของเธอที่เมืองไอร์แลนด์ รัฐแคลิฟอร์เนีย
จนกระทั่งพ่อเสียชีวิตด้วยโรคเส้นเลือดในสมองแตก
เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2492 รวมอายุ 72 ปี”

ในบทอาวสาน “สยามคือบ้านของเรา” ดไวท์ บัลคีลีย์
(ลูกชาย) และแมรี บัลคีลีย์ (ลูกสาว) เล่าถึงเอ็ดน่า
บรูเนอร์ บัลคีลีย์ แม่ของเขาในช่วงปี 2490 เธอได้กลับ
มาสยามอีกครั้ง ในวัยเกือบเจ็ดสิบปี คราวนี้ไปพักหลัก
อยู่ที่เชียงใหม่ ได้ซื้อบ้านไม้สักสองชั้นของนักธุรกิจ
นำมาสร้างเป็นโรงแรมชื่อ “ฟ้าอ่าม” สำหรับเป็นที่พักของ
นักท่องเที่ยว ซึ่งอยู่กลางป่าเมืองเชียงใหม่ เอ็ดน่า บรูเนอร์
มีความสุขกับการได้พบปะพูดคุยกับแขกที่ไปพัก บางครั้ง
เธอล่องเรือไปตามลำน้ำปิง หรือเดินทางไปเที่ยวในพม่า
และกัมพูชา ตามนิสัยที่ชอบผจญภัย

ต่อมา พ.ศ.2493 เธอเดินทางกลับแคลิฟอร์เนีย
เพื่อผ่าตัดเนื้องอก หลังจากผ่านพ้นอันตราย และมี
สุขภาพดีแล้ว เอ็ดน่า บรูเนอร์ เริ่มบันทึกความทรงจำ
ครั้งอยู่ในสยามประเทศ ซึ่งเสมือนบ้านของเธอ และ
ในที่สุด ปี 2505 ก็ถึงแก่กรรม ด้วยวัย 79 ปี

บทส่งท้าย

เมืองตรังในมุมมองของเอ็ดน่า บรูเนอร์ ซึ่งเดินทาง
มาสู่ดินแดนสยาม เมื่อ พ.ศ.2446 หรือ 107 ปีมาแล้ว
เธอและครอบครัวรักแผ่นดินสยามอย่างยิ่ง และได้บันทึก
เล่าเรื่องประสบการณ์ไว้อย่างน่าอ่านและน่าสนใจ
เนื่องจาก เธอมีนิสัยช่างสังเกต ชอบผจญภัย สามารถ
เล่าเรื่องถึงสิ่งที่ได้พบเห็นได้อย่างละเอียด ชัดเจน
มีชีวิตชีวา รู้จักหยิบยกแง่มุมที่น่าสนใจมาบอกเล่า

ซึ่งให้ความรู้ และความเพลิดเพลินตั้งแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้าย

เนื้อหาใน “สยามคือบ้านของเรา” แบ่งออกเป็น ตอนที่ 1 เล่าถึงชีวิตที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2446 - พ.ศ.2449 ตอนที่ 2 เล่าถึงชีวิตที่เพชรบุรี พ.ศ.2449 - พ.ศ.2452 ตอนที่ 3 เล่าถึงชีวิตที่ตรัง จนกระทั่งเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา พ.ศ.2477 ต่อมาเธอเดินทางกลับสยามอีกครั้งหนึ่ง ช่วงนี้บุตรธิดาของเธอเป็นผู้เล่าเรื่องจนกระทั่งเอ็ดนา บรูเนอร์ บัลคลีย์ถึงแก่กรรม พ.ศ.2505

ที่เมืองตรังยุคนั้น เอ็ดนา บรูเนอร์ ได้ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า เธอและครอบครัวเดินทางท่องเที่ยวชมธรรมชาติอันสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นทะเล แม่น้ำ ลำคลอง และป่าเขาลำเนาไพร รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ สิ่งของ และผู้คน โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย เช่น เงาะเซม้ง และชาวน้ำ เธอได้บันทึกไว้อย่างน่าสนใจ อีกประการหนึ่งปัญหาใจผู้ร้าย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่มิชชันนารีผู้นี้ได้พบเห็นอย่างระทึกใจ

เอ็ดนา บรูเนอร์ เล่าเรื่องไปตามลำดับเวลา นำเหตุการณ์และสถานที่มาบันทึกบอกเล่า ทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนาน และได้ความรู้หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คติชนวิทยา มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา จึงทำให้หนังสือนี้มีคุณค่าต่อผู้อ่านอย่างยิ่ง

ที่สำคัญคือได้เห็นความรัก ความศรัทธาของชาวต่างชาติต่อแผ่นดินที่ได้มาพักอาศัย มาทำงานเพื่อหน้าที่ และได้รับความสุขความทุกข์ หลอมรวมเป็นความประทับใจ ดังที่บอกอย่างมั่นใจว่า “สยามคือบ้านของเรา”

หมายเหตุเพิ่มเติม

“สยามคือบ้านของเรา” มีภาพประกอบหลายภาพ ล้วนน่าสนใจ แต่มีภาพหน้า 254 เป็นภาพผู้หญิงผมยาวเกล้ามวยสูง ใส่เสื้อผ้าฝ้ายตัวยาวลายดอกคลุมทับลงบนโครงสร้าง โดยบรรยายใต้ภาพว่า “หญิงชาวบ้านที่ตรัง” ภาพนี้ที่ถูกต้องน่าจะเป็น หญิงลาวโซ่งที่เพชรบุรี ผ้าโครงสร้างกล่าว คือ ผ้าชิ้นพื้นเมืองนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- รายงานกิจการจังหวัดตรัง. (2505). *คริสเตียนในจังหวัดตรัง*. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- เอ็ดนา บรูเนอร์ บัลคลีย์ (เขียน) แมรี บัลคลีย์ สแตนตัน (เรียบเรียง). *เด็กวิเศษ รุ่น 100 (แปล)*. (2550). *สยามคือบ้านของเรา*. กรุงเทพฯ: คณะบุคคล วัฒนา รุ่น 100.